

PREDSTAVLJAMO VAM DOKTORE NAUKA S PODRUČJA GRAČANICE

DR. SC. ANISA AVDAGIĆ:

BOSANSKOHERCEGOVAČKA PRIPOVIJETKA U PROCESIMA EVROPEIZACIJE I TRANZICIJE: DISKURZIVNI PRISTUP REPREZENTACIJI IDENTITETA (SAŽETAK DOKTORSKE DISERTACIJE)

Predložena tema *Bosanskohercegovačka pripovijetka u procesima evropeizacije i tranzicije: diskurzivni pristup reprezentaciji identiteta* implicira više problemskih nivoa i obuhvata različite, ali komplementarne forme artikuliranja tranzicijskih procesa u pripovjednom tekstu, kao i pripovjednog teksta u tim procesima, odnosno njegove pojavnosti, moguće (subverzivne) funkcionalnosti i, konačno, vrijednosti u kontekstu, tempu i logici evropeizacije ili tranzicijskog razdoblja. Primarni izvor ove disertacije čine pripovjedni tekstovi, nastali u dva vremenski odvojena konteksta – prelaz devetnaestog i dvadesetog stoljeća u naredno. Premda su književna polja o kojima je riječ vremenski udaljena, ona su po mnogo čemu bliska, jer u oba perioda *povijesna BiH* producira specifične narativne modele. Međutim, heterogene narativne slike u dijalektičkoj sprezi identifikacione i ideološke funkcije mogućeg značenja također *nastoje* da fragmentiranu društvenu realnost uobličie imaginarnim zahtjevom simboličkih makro i mikro autoriteta ili u novoj, nužnoj etici brižnosti prevazilaze univerzalizirane procjene i modele asimilacije te svoj interes preusmjeravaju na pojedinačan život kao jedi-

ni način za mišljenje vrijednosti. Stoga, pripovijetka se u ovom radu ne posmatra samo kao puki proizvod povijesnoga konteksta nego se pokušava otkriti i kako pripovijetka učestvuje u tom (post)produkcijском diskursu. Budući da ovaj rad otvara višestruko polje djelovanja, i pitanja su također brojna, ali njih okuplja polazna teza prema kojoj u oba vremenski udaljena književna polja *Evropa/Zapad*, odnosno ono što (je) u praksi njih reprezentira(lo), p/ostaje označiteljska praksa koja re/konstruira i re/semantizira narativne zahtjeve za specifičan povijesni prostor. Naime, dva berlinska događaja (Berlinski kongres 1878. i pad Berlinskog zida 1989. godine) bosanskohercegovačku kulturu susreću/suočavaju s *evropskim/zapadnim* vrijednostima koje se pojavljuju kao doslovna diskurzivna formacija – dakle, ne samo kao moguća plodotvorna vizija već kao politička struktura kojom se kompenziraju stoljeća ili desetljeća *izolacije*, one uvjetovane osmanskim dominacijom ili komunizmom. Današnje čitanje ima namjeru pozvati na ponovno razmatranje ideje *novog početka*, upravo zbog upadljive asimetrije simboličkih pozicija koja je karakteristična za kolonijalizam. Stoga se u ovome radu govori o austrougarskom kolonijalizmu u Bosni, kao i o transnacionalnoj kulturi kapitalizma kao *kolonijalizmu za novi milenij*, jer ovaj rad nastoji pokazati kako su narativne reprezentacije identiteta (kolektivnih, individualnih) i simboličko pozicioniranje bosanskohercegovačke kulture u dva odvojena, ali po mnogo čemu srodna tranzicijska konteksta, uvjetovani oblicima moći pri čemu ovaj rad zastupa tezu M. Foucaulta da je i otpor u poretku zakona. Dakle, primarni izvor ovoga rada čine pripovjedni tekstovi u kojima se i preko kojih se pokušava dokazati na koji način pripovijetka u skladu i sa političkim zbivanjima odgovara na prvi simbolički upit u novoj kartografiji, a koji kristalizira H. Bhabha u svojoj studiji *Smeštanje kulture* – šta potčinjena kultura želi i šta može da bude? No, s obzirom na činjenicu da (narativna) representa-

cija, kako tvrdi (i) S. Hall u opširnom tekstu "The Work of the Representation" (implicirajući pri tome Foucaultovu tezu o odnosu moć-znanje) uvijek podrazumijeva i poziciju izricanja u kojoj subjekt *izricanja* i subjekt *u izricanju* ne moraju biti isto, mada su istovremeni kao i neksus moć-znanje, zadatak ovog rada tiče se i odgovora na pitanje ko/šta proizvodi *želju* kulture o kojoj govori H. Bhabha, te kako se proizvodi suprotan aksiološki predznak te *želje*. A upravo takvi zadaci vraćaju na kolonijalni diskurs i simboličku neuravnoteženost u čemu se (još uvijek) prepoznaju rasuti tragovi orijentalizma (svakako u smislu na koji upućuje E. Said) i balkanizma (u smislu na koji upućuje i M. Todorova, ali i M. Bakić-Hayden), što je od osobite važnosti za reprezentacije/konstrukcije identiteta.

Narativnim reprezentacijama identiteta ovaj rad pristupa preko dvije verzije konstrukcionizma – semiotički i diskurzivni pristup. Semiotički pristup – koji odgovara na pitanja *kako* reprezentacija operira, *kako* se proizvode značenje – osigurava platformu s koje se otpočinje diskurzivna analiza, što više ne podrazumijeva samo ispitivanje načina na koje reprezentacija djeluje i proizvodi značenja nego i ispitivanje efekata i posljedica određenih reprezentacija, politika i strategija specifičnih modela reprezentacije, (fukoovskog) odnosa moći i znanja, odnosa između prikazivanja/zastupanja/izvođenja i same percepcije identiteta (kolektivnog ili individualnog). Ovaj rad je analitička rekonstrukcija *vanjskih* uvjeta reprezentacije identiteta, diskurzivna analiza koja preko reprezentiranoga problematizira i "režime istine", odnosno načine na koji određene sociokulturalne istine nastaju i traju ili kojima se pruža (narativni/politički) otpor. Također, rad procjenjuje i čemu otpor služi – da li je u pitanju pozitivna subverzija specifične asimilatorske prakse i (narativni) pokušaj realizacije nove hibridne mape *življivosti* ili pak negativna subverzija koja prekoračuje emancipatorske jezike i svija se ka fundamentalističkoj tradiciji.

Budući da se identitet u ovome radu smatra uvijek *strategijskim i pozicijskim pojmom*, a *nikada suštinskim* (kako slijedeći širu poststrukturalističku tezu naglašava i S. Hall), današnje čitanje preko pripovjednih tekstova odgovora i na pitanje o kakvom je *pozicioniranju* riječ, u odnosu na što, na koji način, preko kojih mehanizama, sa kojim kapacitetom, u čije ime i sa kakvim etičkim potencijalom. Istraživački interes je usmjeren na etičko problematiziranje samih praksi proizvodnje konceptualnih okvira postojanja koji uvijek nastoje izvesti ljestvice favorita, pa se kod već prvostepenih žrtvi diskriminacije pojavljuju kao dvostruko obnavljanje trajanja i legitimizacije.

U čitanjima se ukazala potreba da se prikaz i ranijih ali i savremenih evropskih/zapadnih vrijednosti kao prirodnog, harmoničnog poretka razloži i promotri u dosluhu s postkolonijalnim diskusijama, ali budući da ni one nisu jednostrane, monolitne, saučesništvo se traži u onoj vrsti postkolonijalne posvećenosti koja cilja na specifična *dekolonizirana* samo/pozicioniranja (u budućnosti) i izlazak iz izolacionističke povijesti kulture ili kultura. U tom smislu se poziva i na neke pionirske korake F. Fanona, neizostavnu postkolonijalnu misao H. Bhabhe, te na druge koncepcije koje pripadaju etici postkolonijalnog mišljenja. Međutim, sve vrijeme se ostaje i u alijansi s tezama S. Halla koje se bitno oslanjaju i na Foucaultovu perceptivnu igru u politikama reprezentacije, a koja opet ostvaruje barem tangentni susret s Lacanovim pojmom simboličkog Drugog. Postkolonijalni pristup nije uključen zbog pretpostavke o Bosni kao nekadašnjoj austrougarskoj koloniji, štaviše, u ovom radu Bosna se uopće ne smatra doslovnom austrougarskom kolonijom. *Post* kao prefiks ne označava slijed. Razlog zbog kojeg se postkolonijalna misao doima zanimljivim polazištem (posebno u vezi s ranom pripovijetkom koja služi i kao opširan funkcionalni uvod za savremenu pripovjednu praksu) je što ona neprestano provocira *projekcije utopij-*

skog stanja koje poriče prisustvo neokolonijalizma (danas). No u radu se oslanja i na druge antropološke, sociokulturalne, ideopolitičke, psihoanalitičke pretpostavke/aspekte koji bi eventualno mogli doprinijeti razumijevanju/prepoznavanju zastupničke uloge narativnih reprezentacija u procesima evropeizacije i tranzicije. Diskurzivni pristup reprezentaciji identiteta, kao predložena tema, prvenstveno podrazumijeva razradu genealoških problema reprezentiranih istina, uvjete pojavljivanja i djelovanja, ali jednako podrazumijeva i teorijsku eklektičnost pri rekonstrukciji identitarnih procedura unutar različitih narativnih/kulturalnih praksi. Hibridnost polazišta ne čini današnja čitanja razudećenim, budući da su ona koncentrirana na izvođenje zaključaka o pripovijeci kao graničnoj zoni koja usljed stalnih transformacija redefinira (nekadašnju) ulogu posredništva, te joj u izmijenjenom diskursu daje i novi značaj. Naime, dok se preko rane pripovijetke (brojnijih, ali ne i svih primjera) može iščitavati da je uloga posredništva usvajana i kao faza u jedinstvenom slijedu na putu ka uključivanju u entelehiju *evropskog* kao konačnog *mjesta* konstituiranja identiteta, savremena pripovijetka (odnosno, odabrani primjeri) zadržava pravo posredništva kao trajnog procesualnog stanja koje suspendira ideološka odcjepljenja polova, a identitet potvrđuje kao pozicijski pojam. Hibridni teorijski okvir je, stoga, jedini način da se zadrži pozicija *izvan* i da se reprezentacije identitetskih uloga misle *spolja*, odnosno da se svaka od tih reprezentacija liši njene diskurzivne kompetencije.

Govor o ranoj pripovijeci koja u takozvanom austrougarskom periodu prvi put i dobiva svoj javni oblik, u najširem smislu je, dakle, postavljen kao opširan funkcionalni uvod za govor o savremenoj pripovijeci. Naime, preko različitih narativnih reprezentacija identiteta (između ostaloga) dokazuje se i da stalno tranzicijsko iskustvo bosanskohercegovačke kulture na kraju, uz silna trvenja, traume i gravitiranja makro Centru ili (samodovoljnim) mikro centrima kao ma-

nifestnim pokušajima bivanja na mjestu prvog, rezultira oslobađajućim, čak zadivljujućim samopriznanjem vlastite drugosti, što nije nimalo lagodna, ali je u određenom smislu povlaštena pozicija govora. Tegobna povlaštenost tog mjesta izricanja je u tome što tuđa smrt – doslovna ili metaforička konačno prestaje biti utemeljivač imena i što prestaje privilegirana opcija pretakanja iz jednog postojećeg okvira/konstrukta u drugi, iz makro u mikro zone dominacije. Pri tome, podrazumijevajući proces stvaranja nove lokacije, novog *smještanja* kulture dobiva svoju diskurzivnu priznatljivost i kapacitet revalorizacije ideoloških baza podjele.

SUMMARY

The suggested topic *Bosnian-Herzegovinian short story in the process of Europeanisation and Transition: discursive approach to identity representation* implies several problematic levels and contains different, however complementary, forms of articulation of transition processes in the text, as well as narrative text in these processes, its representation, possible (subversive) functionality and, finally, value in context, pace and the logic of Europeanisation or the transition period. The primary selection of this dissertation consists of narrative texts created in two temporally distinct contexts – transition from the nineteenth and the twentieth century into the following. Although the literary fields that are in question happened in different times, there are many similarities, because both periods have been marked by the production of specific narrative modules in the history of Bosnia and Herzegovina. However, the heterogeneous narrative images in the dialectical coupling of the function of identification and ideology of the possible meaning also *aim* to shape the fragmented social reality using imaginary demands of the symbolic macro and micro authorities or in the new, necessary ethics of devotion supersede universal estimations and models of assimilation and redirect their in-

terest on individual lives as the only manner of opinion of value. Therefore, the narrative is in this paper seen not just as a mere product of the historical context, but the effort is put on deciphering how the narrative participates in the discourse of (post)production. This paper opens several fields of action, and there is a multiplicity of questions that are assembled by the starting thesis according to which both literary fields belonging to different times of the *Europe/West* that are/were in practise representing/represented, become/are the practice of specifying re/construction and re/semantisation of the narrative demands for a particular historical period. Namely, two events that happened in Berlin (The Congress of Berlin in 1878 and the Fall of the Berlin Wall in 1989) have encountered/confronted Bosnian-Herzegovinian culture with *European/Western* values that appear as a literal discursive formation, not just as a possible fertile vision, but also as a political structure that compensates centuries or decades of *isolation*, conditioned by the Ottoman domination or communism. The intention of contemporary reading is to invite additional examination of the idea of *the new beginning*, exactly because of the conspicuous asymmetry of the symbolic positions characteristic of colonialism. Consequently, the topic of this paper is the Austro-Colonisation in Bosnia as well as transnational culture of capitalism as *Colonialism for the New Millennium*, since this paper attempts to demonstrate how the narrative representations of identity (individual, collective) and symbolic positioning of Bosnian-Herzegovinian culture in two distinct, however related transition contexts, are conditioned by the forms of power, whereupon this paper supports M. Foucault's thesis that resistance is in the order of law. Henceforth, the primary source of this paper are narrative texts in which and through which the attempt is made to prove in which way the short story, in accordance with the political events, replies to the first symbolical questi-

on in the new cartography, as crystallised by H. Bhabha in his study *The Location of Culture* – what does subordinate culture want and what is she capable of? However, taking into consideration the fact that (narrative) representation, as S. Hall claims in a detailed text “The Work of the Representation” (implying Foucault’s thesis about the relationship of power-knowledge) always implies a position of pronouncement in which the subject of *pronouncement* and the subject in *pronouncement* need not necessarily be identical, although they are simultaneous as well as the power-knowledge nexus, the purpose of this paper is concerned with answering the question who/what produces the *desire* of the culture H. Bhabha talks about, and how the opposite axiological sign of the *desire* is created. These purposes return the paper to the colonial discourse and symbolic misbalance in which the traces of Orientalism (in the sense to which E. Said directs) and Balkanism (in M. Todorova’s and M. Bakić-Hayden’s sense) are (still) recognised, which is of utmost importance for the representation/construction of identity.

This paper approaches the narrative representations of the identity using two version of constructionism – semiotic and discursive approach. Semiotic approach answers the question *how* the representation operates, *how* the meaning is produced and *how* it provides the platform from which the discursive analysis is started, implying not only the analysis of the manner of representation and production of meaning, but also it includes analysis of the effects and consequences of particular representation, politics and strategies of specific models of representation, (Foucauldian) relationship between power and knowledge, relationship between presentation, representation and performance and the perception of identity (collective or individual). The paper is an analytic reconstruction of external conditions of representation of identity, discursive analysis that, using the represented, problematises “re-

gimes of truth”, the manners in which particular socio-cultural truths are created and last or that are resisted (in narration or politically). The paper will also analyse the purpose of resistance – is it positive subversion of specific practice of assimilation and a (narrative) attempt of realisation of new hybrid map of *livability* or a negative subversion that transcends emancipatory languages and moves towards a fundamentalist tradition.

Since identity in this paper is always considered as a *strategic and arbitrary term, and never essential* (as S. Hall highlights, following a wider poststructuralist thesis), contemporary reading using narrative texts answers the question of the type of *positioning*, in relation to what, in which manner, using which mechanisms, with which capacity, in whose name and with what type of ethical potential. Research interest is directed towards ethical problematising of the practices of production of conceptual frames of existence that always form lists of favourites, resulting in double repetition of duration and legitimization in victims of discrimination.

The readings have generated a need to expound and analyse the presentation of earlier and contemporary European/Western values as natural, harmonic order in accordance with the postcolonial discourses. However, since they are not unilateral, monolithic, complicity is demanded in the type of postcolonial dedication directed towards specific *decolonised* self-positioning (in the future) and leaving isolationist history of the culture or cultures. In that sense the readings are connected to certain pioneer steps of F. Fanon, obligatory postcolonial theory of H. Bhabha and other conceptions belonging to the ethics of postcolonial theory. However, the readings are allied with S. Hall’s theses that rely on Foucault’s perceptive game in the politics of representation, that achieve at least tangential contact with Lacan’s term of the symbolic Other. The postcolonial approach is not included because of the assumption about Bosnia as a former

Austro-Hungarian colony, furthermore, in this paper Bosnia is not considered as a literal Austro-Hungarian colony. *Post* as a prefix does not denote order. The reason why the postcolonial theory seems as an interesting starting point (especially in connection with the early short story that serves as an elaborate functional introduction for the contemporary narrative practice) is because it continually provokes *projections of the utopian condition that are denied by the presence of neo-colonialism* (today). The paper relies on other anthropological, socio-cultural, ideopolitical, psychoanalytical assumptions/aspects that could eventually contribute to understanding/recognition of the representative role of the narrative representations in the processes of Europeanisation and transition. Discursive approach to representation of identity, as a suggested topic, primarily implies a development of genealogical problems of the represented truths, the conditions of appearance and action; however, it equally implies eclectic theory during reconstruction of identity procedures in different narrative/cultural practices. Hybridity of the starting point does not make contemporary readings indented, since they are concentrated on drawing a conclusion about the short story as a boundary that is, due to constant transformations, redefining (former) role of mediating and is given a new meaning in the modified discourse. Namely, it can be deducted from the early short story (many, but not all the examples) that the role of mediating has been adopted as a phase in the unique sequence towards inclusion into entelechy of the *European* as the final *place* of the construction of identity, the contemporary short story (chosen examples) retains the right to mediate as a continuous process that suspends ideological secession of gender, and identity is confirmed as a positioning term. Therefore the hybrid theoretical frame is the only way to preserve the position *outside* and to think the representations of the identity roles *outside* in order to deprive

the representations of their discursive competence.

Discussion on the early short story in the so-called Austro-Hungarian period for the first time has its public form, in the widest sense it is set as a detailed introduction for the discussion on contemporary short story. Namely, different narrative representations of identity (amongst other topics) prove that continuous transition experience of Bosnian-Herzegovinian culture at the end, with continuous frictions, traumas and gravitation toward the macro Centre or (self-substantial) micro centres as manifested attempts of firstness result in liberating, even impressing self-confirmation of its own otherness, which is not a nonchalant position of speech, however, it is in a certain manner privileged. The uncomfortable privilege of the position of speech is reflected in the fact that the death of the other, literal or metaphorical, finally ceases to be a founder of the name and the privileged option of pouring from one existent frame/construct into the other, from the macro into the micro zones of domination. The presupposed process of creation of a new location, new settling of culture is given its discursive confirmation and the capacity of revalorisation of the ideological bases of separation.

BIOGRAFIJA

Anisa Avdagić (rođ. Hadžibegić) rođena je u Gračanici 3. marta 1977. godine. Osnovnu školu i gimnaziju pohađala je u rodnom gradu. Godine 1995., upisala se na Filozofski fakultet, Odsjek za bosanski jezik i književnost. Diplomirala s odličnim uspjehom u januaru 2000. godine. Nakon sticanja fakultetske diplome radila kao profesorica bosanskog jezika i književnosti u Srednjoj ekonomskoj školi u Tuzli. Od oktobra 2001. godine angažirana je kao asistentica, zatim kao viša asistentica, a sada i kao docentica na Odsjeku za bosanski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli. Magistrirala je 2004. na Filozofskom fakul-

tetu u Tuzli sa tezom *Konstrukcije ženskog identiteta u romanima Abdurezaka Hivzi Bjelevca* pod mentorstvom prof. dr. Nedžada Ibrahimovića.

Doktorsku disertaciju pod nazivom *Bosanskohercegovačka pripovijetka u procesima evropeizacije i tranzicije: diskurzivni pristup reprezentaciji identiteta* odbranila je 18. 5. 2010. godine na Univerzitetu u Sarajevu pred Komisijom u sastavu akademik dr. Zdenko Lešić, (predsjednik Komisije), prof. dr. Alija Pirić (član) i prof. dr. Enver Kazaz (član, mentor).

Od 2002. do 2004. učestvovala je u naučnom projektu *Slika Drugog/drugog u bosanskohercegovačkoj i slovenskoj književnosti* koji je realiziran u okviru bilateralne saradnje između Filozofskog fakulteta u Tuzli i Filozofskog fakulteta u Ljubljani.

U tekućoj akademskoj godini učestvuje u međunarodnom naučno-istraživačkom projektu *Media and Memoria* čiji je pokretač Univerzitet u Konstanzu (Njemačka), a pokrovitelj DAAD (Njemački servis za akademsku razmjenu). Nastavak Projekta planiran je i za narednu akademsku godinu. Učestvovala je i na brojim domaćim skupovima i okruglim stolovima, a također je bila uključena u serijal *Domaća lektira* koji je uz podršku Osce-a i Fonda otvoreno društvo BiH, te uz saradnju BHTV1 realizirao Centar za savremenu umjetnost Sarajevo / pro.ba.

Područje interesovanja su joj starija bosanskohercegovačka književnost (takozvani austrougarski period), savremena književnost, teorije identiteta, postkolonijalne i rodne teorije.

Godine 2006., objavila je knjigu pod nazivom *Sačinjavanje roda: O reprezentaciji/konstrukciji ženskog identiteta u romanima Abdurezaka Hivzi Bjelevca*. Rukopis ove knjige nagrađen je od strane petočlanog stručnog žirija Fondacije za izdavaštvo/nakladništvo za 2005. godinu.

Naučne i stručne tekstove objavljuje u svim priznatijim časopisima u BiH: *Sarajevskim sveskama*, *Izrazu*, *Zeničkim sveskama*, *Ra-*

zlici..., a u štampi je i izvorni naučni članak na engleskom jeziku u sklopu izdanja *Theories of Culture and Media* izdavačke kuće Transcript iz Bielefelda (Njemačka). Članica je Društva za književna i kulturalna istraživanja, te redakcije Časopisa za kritiku i umjetnost teorije *Razlika/Différance* i Časopisa za kulturnu historiju *Gračanički glasnik*.

Živi u Tuzli.

BIBLIOGRAFIJA

1. Avdagić, Anisa (2003): "Pripitomljeni diskurz (O nekoliko crtica Nafije Sarajlić)." U: *Patchwork*, časopis za ženske studije, Sarajevo: Udruženje građanki "Žene ženama"-Ženske studije "Žarana Papić", br. 1-2, str. 123-131.
2. Avdagić, Anisa (2003): "Muška koncepcija svijeta (Još jedno čitanje *Grozdanina kikota*)." U: *Razlika/Différance*, časopis za kritiku i umjetnost teorije, Tuzla: Društvo za književna i kulturalna istraživanja, br. 5, str. 197-204.
3. Avdagić, Anisa (2004): "'Čitajući' filmsku priču." U: *Razlika/Différance*, časopis za kritiku i umjetnost teorije, Tuzla: Društvo za književna i kulturalna istraživanja, br. 9, str. 65-71.
4. Avdagić, Anisa (2004): "O konstrukciji ženskog identiteta u romanima Abdurezaka Hivzi Bjelevca." U: *Razlika/Différance*, časopis za kritiku i umjetnost teorije, Tuzla: Društvo za književna i kulturalna istraživanja, br. 9, 315-328.
5. Avdagić, Anisa (2005): "Pod drugim suncem i muškarčevom sjenom/željom." U: *Patchwork*, časopis za ženske studije, Sarajevo: Udruženje građanki "Žene ženama"-Ženske studije "Žarana Papić", br. 3-4, 71-87.
6. Avdagić, Anisa (2005): "'Cross the Border – Close the Gap': Aleksandar Hemon, Čovjek bez prošlosti." U: *Razlika/Différance*, časopis za kritiku i umjetnost teorije, Tuzla: Društvo za književna i kulturalna istraživanja, br. 10-11, 85-94.
7. Avdagić, Anisa (2005): "Feministička sta-

- novišta, presjeci, sudari na raskrsnici." U: *Diwan*, časopis za kulturu, Gradačac: JU Javna biblioteka "Alija Isaković", god. VIII / br. 15-16, 229-235.
8. Avdagić, Anisa (2005): "Minka u neskladu." U: *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli*, Tuzla: Univerzitet u Tuzli, Filozofski fakultet, vol. 31 / br. 6, str. 139-150.
 9. Avdagić, Anisa (2005): "Bjelevčev roman *Ana Zolotti* ili kako se kontrolira ženska seksualnost." U: *Zeničke sveske*, časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiku, Zenica: Opća biblioteka Zenica, br. 1, str. 84-93.
 10. Avdagić, Anisa (2006): "Politike reprezentacije: O nekoliko bosanskohercegovačkih pripovjedaka/priča s kraja 20. i početka 21. stoljeća, skica za dalja čitanja." U: *Sarajevske sveske*, Sarajevo: MEDIACENTAR SARAJEVO, br. 14, 321-336.
 11. Avdagić, Anisa (2006): "Jilduz ili novi oblici rodnosti." U: *Novi Izraz*, časopis za književnu i umjetničku kritiku, Sarajevo: P.E.N. Centar Bosne i Hercegovine, god. VIII / knj. VIII / br. 33-34, str. 91-101.
 12. Avdagić, Anisa (2007): "Iskazati činjenje: performativnost u pričama Zlatka Dukića." U: *Gračanički glasnik*, časopis za kulturnu historiju, Gračanica: "Monos", god. XII / br. 24, str. 164-170.
 13. Avdagić, Anisa (2008): "Na tragu novih čitanja: 'Književnost austrougarskog perioda'?" U: *Bosanski jezik*, časopis za kulturu bosanskoga književnog jezika, Tuzla: Filozofski fakultet, br. 5, str. 85-93.
 14. Avdagić, Anisa (2010): "Bosanskohercegovačka pripovijetka u tranziciji: pozitivne subverzije." U: *Sarajevske sveske*, Sarajevo: MEDIACENTAR SARAJEVO, br. 27-28, str. 253-274.
 15. Avdagić, Anisa (2010): "Slutnja, melanholija, ironija... nada – o nekoliko narativnih slika iz posljednje decenije jugoslovenskog zajedništva." U: *Bosanski jezik*, časopis za kulturu bosanskoga književnog jezika, Tuzla: Filozofski fakultet, br. 7, str. 47-56.

Stručna knjiga

16. Avdagić, Anisa (2006): *Sačinjavanje roda: O reprezentaciji/konstrukciji ženskog identiteta u romanima Abdurezaka Hivzi Bjelevca*. Zagreb-Sarajevo: Naklada ZORO.

PROF.DR.SC. AMIR BARAKOVIĆ, DIPL.ING.
GEOLOGIJE

GEOLOŠKE I KVALITATIVNO-KVANTITATIVNE KARAKTERISTIKE KAOLINSKIH SIROVINA BOSNE I HERCEGOVINE SA DEFINISANJEM PARAMETARA NJIHOVE PRIMJENJIVOSTI U KERAMIČKOJ INDUSTRIJI (SAŽETAK DOKTORSKE DISERTACIJE)

U Bosni i Hercegovini, kaolini, keramičke i vatrostralne gline kao i druge nemetalne mineralne sirovine su razmještene u više rudnih rejonu i bazena.

Detaljnim terenskim, laboratorijskim i industrijskim istraživanjima i ispitivanjima su determinisane geološke i kvalitativno-kvantitativne karakteristike kaolinskih sirovina Bosne i Hercegovine, koje ujedno predstavljaju značajne prirodne resurse za razvoj različitih industrijskih kapaciteta. Definirana je njihova geneza, kvalitativne odlike, potencijalnost i oblast primjenjivosti. Na osnovu kvalitativnih karakteristika određeni su kriterijumi sa parametrima primjenjivosti ovih prirodnih resursa. Utvrđena su dva genetska tipa kaolinskih sirovina u Bosni i Hercegovini i to: autohtoni (kaolini) i alohtoni (keramičke, vatrostralne, opekarske i druge gline).

Autohtona ležišta kaolina su locirana u rudnim rejonima "Motajica", "Bratunac i Srebrenica" i "Sočkovac" kod Gračanice, koja pripadaju zoni neopalke (kenozojske) autonomne aktivizacije čija je geneza vezana za neogeno-kvartarne hidrotermalne endogene i dijelom egzogene procese.

Alohtona ležišta keramičkih i vatrostal-

nih glina su locirana u više tercijarnih sedimentacionih bazena Bosne i Hercegovine i to: prijedorskom, sanskom, banjalučkom, sprečanskom, sarajevsko-zeničkom, bratunačkom i ostalim lokalitetima sa riječnim terasama. Kaolinske sirovine nastaju procesima hidrotermalne dezintegracije i desilikacije stijena bogatih feldspatima i liskunima

Najznačajniji naučni doprinos ove disertacije su naučnim postupcima razrađeni kriterijumi i parametri primjenjivosti, definisani na osnovu genetskih i kvalitativnih karakteristika pojedinih ležišta. Dokazano je da se kaolini u pojedinim industrijskim granama mogu upotrebljavati kao oplemenjeni i kao sirovi. Najkvalitetniji komercijalni proizvod ovih sirovina su oplemenjene frakcije ispod 10 mikrona. Kaolinske sirovine Bosne i Hercegovine imaju značajnu potencijalnost i primjenjivost u širem spektru keramičke industrije, a uz predložene postupke oplemenjivanja dobio bi se proizvod kojim bi se izvršila supstitucija uvoznih sirovina, razvili domaći industrijski kapaciteti i omogućio izvoz visko vrijednih proizvoda i domaćih prirodnih resursa.

Izvornost disertacije se ogleda u posebnom dijelu, u kome su naučnim pristupom razrađeni kriterijumi sa parametrima primjenjivosti kaolinskih sirovina, tehničkim parametrima primjenjivosti, definisan kvalitet, mogućnost dobijanja kaolina iz domaćih sirovina kao i mogućnost njegovog obogaćivanja. Ovom disertacijom dat je izuzetan doprinos savremenom shvatanju i pristupu u definisanju katastra prirodnih resursa Bosne i Hercegovine posebno keramičkih sirovina, njihovoj kategorizaciji, kvalitetu i mogućoj valorizaciji.

SUMMARY

Geological and qualitative-quantitative characteristics of the kaolin raw material of Bosnia and Herzegovina with defining the parameters of their applicability in the industry ceramic

In Bosnia and Herzegovina, kaolin, ce-

ramic and refractory clays and other minerals nemetalne are deployed in multiple ore zones and swimming pools. Detailed field, laboratory and industrial research and testing have determined the geological and qualitative and quantitative characteristics of the kaolin raw material of Bosnia and Herzegovina, which represents a significant natural resource for the development of various industrial facilities. Defined their genesis, the qualitative characteristics, potentials and field applicability. Based on qualitative characteristics are determined by the criteria and parameters of the applicability of these natural resources. Determined by two genetic types of kaolin resources in Bosnia and Herzegovina, as follows: native (kaolins) and allochthonous (ceramic, refractory, brick and other clay).

Authentic kaolin deposits are located in the mineral regions "Motajica" "Bratunac and Srebrenica," and "Sočkovac" in Gracanica, which belong to the zone neoalpske (Cenozoic) Autonomous activation of which is related to the genesis of the Neogene-Quaternary hydrothermal endogenous and partly exogenous processes.

Allochthonous deposits of ceramic and refractory clays are located in more tertiary sedimentacionih pool of Bosnia and Herzegovina: Prijedor, Sanski, Banja Luka, Sprečanska, Sarajevo-Zenica, Bratunac and other sites with river terraces. Kaolin raw material created by the disintegration of the hydrothermal desilikacije rocks rich in feldspar and mica. The most important scientific contribution of this thesis have learned. Procedures developed criteria and parameters defined on the basis of the applicability of genetic and qualitative characteristics of the reservoir. It has been shown to kaolins in certain industries may be used as a raw and refined. Highest quality commercial product of these raw materials are enriched fraction below 10 microns. Raw kaolin Bosnia and Herzegovina have a significant potentiality and applicabil-

ity in a broad range of ceramic industry, and the enrichment of the proposed procedures would get a product that would be carried out substitution of imported raw materials, develop domestic industrial capacity and to facilitate the export of a highly valuable products and local natural resources.

The originality of the dissertation is reflected in a separate section, in which the scientific approach to elaborate the criteria and parameters of the applicability of kaolin raw materials, technical parameters, applicability, quality is defined, the possibility of obtaining a kaolin raw materials from domestic as well as the possibility of its enrichment. This thesis gives an outstanding contribution to contemporary understanding and approach to the cadastre of natural resources of Bosnia and Herzegovina, in particular ceramic materials, their categorization, quality, and possible evaluation.

BIOGRAFIJA

Rođen je 1955. godine u Miričini, gdje je završio osnovnu školu. Srednju mašinsko-saobraćajno-tehničku školu i Rudarsko-geološki fakultet završio je u Tuzli. Na istom fakultetu magistrirao, 1991. i doktorirao 2006. godine, stekavši zvanje doktora tehničkih nauka iz oblasti geologije. U međuvremenu, 2005. godine položio je stručni ispit za samostalno obavljanje poslova i rukovođenje u oblasti geoloških istraživanja.

Nakon završenog fakulteta zaposlio se kao inženjer pripravnik u Industrija građevinskog materijala i nemetala Radna organizacija "Sočkovac" Gračanica, gdje je više godina radio kao glavni geolog, tehnički, a potom i generalni direktor, gdje je radio do početka rata 1992. godine. Tokom rata, do 2007. godine, radio je kao projektant i direktor Preduzeća za projektovanje, nadzor, inženjering za građevinske i rudarske objekte DP "Projekt" Gračanica. Od 2007. godine nalazio se na dužnosti pomoćnika općinskog načelnika za obnovu i razvoj i pomoćnika načelnika i šefa službe za budžet, finansije,

privredu, nadzor, obnovu i razvoj općine.

Od 1993. godine angažovan je kao viši asistent (na nastavnim predmetima "Specijalna petrografija", "Geologija JI Evrope" u svojstvu vanjskog saradnika), a od 15.10.1996. kao docent i stalni uposlenik na Rudarsko-geološko-građevinskom fakultetu u Tuzli (na nastavnim predmetima: «Geologija», «Opća geologija», «Opća Geologija i geotehnika», «Sedimentologija», «Petrologija sedimentnih stijena», «Praktikum iz geologije», «Projektovanje geološko istražnih radova»). U zvanje vanrednog profesora izabran je 21.06. 2006. godine. Angažovan je na sljedećim nastavnim predmetima: "Opća geologija", "Opća geologija I", "Opća geologija i geotehnika", "Geomorfologija", "Tektonska geomorfologija" i "Primijenjena geomorfologija". Na postdiplomskom studiju istog fakulteta predaje nastavne predmete: "Geomorfološke analize", "Petrološka istraživanja" i "Primijenjena geomorfologija".

Od okončanih istraživačkih projekata na kojima je radio, ističu se: "Studija ranjivosti prostora Tuzlanskog kantona". Bosna-S Oil Services Company & RGGF Univerziteta u Tuzli, Tuzla, 2008. i "Studija i projekat sanacije samozapaljenja uglja i klizišta na lokalitetu Tržac-Crnaja u Općini Cazin".

Tokom svoje radne i akademske karijere osposobljen je i kompetentan za vođenje naučno-istraživačkih projekata i za obavljanje nastave i edukacije studenata i kadrova u visokom obrazovanju, dodiplomskom i postdiplomskom studiju, iz prirodnih geoloških disciplina, te za vođenje timova i rješavanje zadataka u naučno-istraživačkim projektima u području prirodnih geoloških disciplina. Naučno-istraživački interes (zanimanje) i aktuelno usavršavanje, pokazuje iz područja prirodnih geoloških disciplina, uža naučna oblast Geologija, a u okviru nje Primijenjena geomorfologija, analiza savremenih i neotektonskih morfostruktura i morfoskulptura u reljefu litosfere.

Po rješenju Federalnog ministarstva pravde Sarajevo stalni je sudski vještak iz

oblasti “Geologije”, za područje Višeg suda u Tuzli.

Politički je bio angažovan u rješavanju društvenih odnosa u lokalnoj zajednici i kompetentan je za aktivno rješavanje društvenih problema u društveno-političkoj zajednici. Pokazao je organizacione vještine i kompetencije, kroz svoju radnu karijeru sa postignutim rezultatima u privredi, projektima zapošljavanja na osnovu korištenja prirodnih resursa, društveno politički rad i rad u organima uprave lokalne zajednice kao i u naučno-nastavnom procesu Univerziteta u Tuzli.

Autor je ili koautor 52 objavljena naučna rada, 5 univerzitetskih udžbenika, 1 skripta, mentor 2 doktorata, 4 magistarska i 30 diplomskih radiva, više naučnih studija i projekata. Recenzent je više univerzitetskih udžbenika na RGGF-u, te udžbenika “Opekarski proizvodi: sirovine – proizvodnje – proizvodi”, autora doc.dr.sc. JUSUFA Durakovića i dr. Univerzitet u Zenici, Fakultet za metalurgiju i materijale.

BIBLIOGRAFIJA

Objavljene knjige i udžbenici

1. *Opća geologija*, Univerzitet u Tuzli, Ars grafika Tuzla, ISBN 978-9958-9930-8-4, 374, Tuzla 2007. (univerzitetski udžbenik: osnovni pojmovi geologije i astronomije, minerali i stijene, endodinamika, osnovi egzodinamike, osnovi geomorfologije, osnovi inženjerske geologije, osnovi istorijske geologije, razvojni put Zemlje i života (stratigrafska geologija), osnovi geološkog kartiranja i geoloških karata),
2. *Geomorfologija* Univerzitet u Tuzli, Ars grafika, ISBN 978-9958-9072-2-7, 269, Tuzla 2008., (univerzitetski udžbenik: Osnovni pojmovi geomorfologije, tektonska geomorfologija, osnovna naučna saznanja o zemlji i Zemljinoj kori, geodinamika Zemlje, geomorfološko kartiranje, geomorfološka analiza reljefa, geomorfološke karakteristike Bosne i Hercegovine),
3. *Geologija ležišta keramičkih glina Bosne i Hercegovine*, (ISBN 9958-628-08-2), RGGF

Univerzitet u Tuzli, 2004., (monografija u kojoj su prikazani rezultati laboratorijskih, poluiudustrijskih i industrijskih ispitivanja i analiza, te dugogodišnja istraživanja ovih sirovina u Bosni i Hercegovini koje je autor samostalno istraživao i koristio najnovija saznanja od drugih autora i institucija. Izvornost ove knjige se ogleda u posebnom dijelu, u kome je autor razradio kriterijume sa parametrima primjenjivosti kaolinskih sirovina, tehničkim parametrima primjenjivosti, definisanju kvaliteta, mogućnost dobijanja kaolina iz domaćih sirovina kao i mogućnost njegovog obogaćenja. Autor je ovim radom dao izuzetan doprinos savremenom shvatanju i pristupu na definisanju prirodnih resursa Bosne i Hercegovine, a posebno keramičkim sirovinama, njihovoj kategorizaciji, kvalitetu i mogućoj primjeni),

4. *Geologija*, RGGF Univerzitet u Tuzli, godina izdanja 2000. (ISBN 9958-628-01-5), Tuzla 2000., (Udžbenik obuhvata tematske cjeline koje se slušaju u okviru predmeta »Geologija« i to na rudarskom, geološkom i građevinskom odsjeku, u prvoj godini RGGF. Udžbenik je namijenjen i studentima Prirodno-matematičkih fakulteta, građevinskih, šumarskih i poljoprivrednih fakulteta na kojima se izučava geologija).
5. *Geomorfologija Sprečanske doline* (u koautorstvu sa Damirom Barakovićem), Univerzitet u Tuzli, ISBN 978-9958-9072-6-5, 152, Tuzla 2009. (Rezultati analize se mogu koristiti kao izvorna naučna literatura i kao dodatna nastavna literatura za nastavne predmete “geomorfologija” za dodiplomski studij na RGGF-u odsjeku geologija i na PMF-u Univerziteta u Tuzli, odsjek geografija, te “primjenjena geomorfologija” za postdiplomski studij na odsjeku geologija RGGF-a Univerziteta u Tuzli).

Objavljeni radovi

6. *Geološke i tehnno-ekonomske karakteristike bijelih keramičkih glina ležišta “Sočkovac” kod Gračanice sa osvrtom na buduću eksploataciju i prerađu*, Zbornik radova RGGF-a, br. 20, str.129-132, (ISSN 1512-7044), Tuzla 1995.,

7. *Definisanje kvaliteta kaolinskih sirovina Bosne i Hercegovine na bazi rezultata silikatnih analiza*, Zbornik radova RGGF-a, broj: 20, str. 133-138, (ISSN 1512-7044), Tuzla 1995.,
8. *Ponašanje glinene fasadne opeke «Sočkovac» i silikatne krečne opeke u ekološki složenim uslovima*, Zbornik radova RGGF-a, broj:20, str. 139-140, (ISSN 1512-7044), Tuzla 1995.,
9. *Geološke i hidrogeološke karakteristika područja Sapne na primjeru mikrolokaliteta "Debeljak"* Zbornik radova RGGF-a, Tuzla, broj: XXIII, str. 107 – 113, (ISSN 1512-7044), Tuzla 2001.
10. *Hidrogeološki parametri aluviona donjeg toka rijeke Spreče, lokalitet Stjepan Polje sa determinacijom valorizacije podzemne vode*, Časopis Rudarstvo, broj 21-22, strana 3 – 9, (ISSN 0353-9172 UDC 622), Tuzla, 2001.,
11. *Prirodni resursi Trebave»–(nemetalične mineralne sirovine)*, Časopis Gračanički glasnik br.2, str. 70-72, Gračanica, 2006.
12. *Geološke karakteristike šireg područja Gračanice sa posebnim osvrtom na prirodne resurse*, Zbornik radova okruglog stola Termomineralni resursi na području opštine Gračanica kao osnov podsticaja razvoja malih i srednjih preduzeća, održanog u Gračanici 1997.,
13. *Geomorfološka analiza neotektonskih pokreta u području vodotoka Kotornica kod Đurđevika*, Rudarstvo, broj 11-12, str.19-26. naučno-stručni časopis, Rudarski institut, (ISSN 0353-9172 UDC 622), Tuzla 1998.,
14. *Naučni pristup analizi opravdanosti podzemnih istražnih radova u odnosu na površinsko dubinsko istražno bušenje*, Zbornik radova RGGF-a, Tuzla,broj: XXIV, str.15-19 (ISSN 1512-7044), Tuzla 2002.,
15. *Geološke karakteristike i tehničko-eksploatacioni faktor pri eksploataciji ležišta krečnjaka "Driječča" kod Gračanice*, Zbornik radova, Fakultet za metalurgiju i materijale u Zenici, str. 155 – 161, (ISBN 9958-9264-0-7), Zenica 2002.,
16. *Kvalitativne karakteristike ležišta keramičkih gliona "Golo Brdo" kod Visokog sa determinacijom primjene u odnosu na hemijski sastav*, Zbornik radova, Fakultet za metalurgiju i materijale u Zenici, str. 79 – 86, (ISBN 9958-9264-0-7), Zenica 2002.,
17. *Primjenjivost glinovitog taloga iz tehnološkog procesa prerade mangana rudnika "Bužim" u keramičkoj industriji*, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXVI, str. 7 – 10,(ISSN 1512-7044), Tuzla 2003.,
18. *Macerali centralnog ugljenog basena Banovića*, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXVI, str. 11-14, (ISSN 1512-7044), Tuzla 2003.,
19. *Očekivani eksploatacioni parametri bunara BK-1 (Kiseljak) mineralna voda «Tuzlanski kiseljak Mg++*, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXVI, str. 47-52, (ISSN 1512-7044), Tuzla 2003.,
20. *Kaptažna potencijalnost, kvalitativne karakteristike i hidrogeološki parametri izdani podzemnih voda lokaliteta "Seljanuša", općina Gračanica*, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXVI, str. 56 – 61, (ISSN 1512-7044), Tuzla 2003.,
21. *Kaptažna potencijalnost izdani "Sklop", općina Gračanica, sa determinacijom podzemne vode*, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXV, str. 15 – 19, (ISSN 1512-7044), Tuzla 2003.,
22. *Stepen iskorištenja ugljene supstance u keranskom ugljenom basenu*, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXV, str. 45-49, (ISSN 1512-7044), Tuzla 2003.
23. *Geološke i kvantitativno-kvalitativne karakteristike krečnjaka (tehničko-građevinskog kamena) na ležištu "Ivanjska", općina Bosanska Krupa*, Zbornik radova, Fakultet za metalurgiju i materijale u Zenici, (ISBN 9958-9264-0-7), strana 131-138., Zenica 2004.,
24. *Determinacija kvalitativnih parametara i moguća primjena glina ležišta "Kruhari" kod Sanskog Mosta u odnosu na kvalitativne silikatne analize*, Zbornik radova, Fakultet za metalurgiju i materijale u Zenici (ISBN 9958-9264-0-7), str. 123 – 130., Zenica 2004.,
25. *Geotermalna energija sa potencijalom termomineralnih voda Gračanice*, Časopis za kulturnu istoriju Gračanički glasnik broj 17, (UDK 930.85 – ISSN 1512-5556), str. 13-19, Gračanica 2004.,
26. *Uticaj geotektonskih procesa na strukturne for-*

- me ležišta mrkog uglja "Goruša" područja Breze, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXVIII, str. 93-97, (ISSN 1512-7044), Tuzla 2005.,
27. *Geološke karakteristike i potencijalnost ležišta krečnjaka "Kondžilo" kod Visokog*, Zbornik rada RGGF-a, broj: XXIX/I, str. 13 – 18, (ISSN 1512-7044), Tuzla 2005.,
 28. *Geotektonsko-strukturne i hidrogeološke odlike centralnog dijela sprečanske rasjedne zone – Gračanica*, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXIX/I, str. 19 – 26, (ISSN 1512-7044), Tuzla,
 29. *Uticaj savremenih egzogenih geodinamičkih procesa na formiranje vodonosnika lokaliteta Jelah, općina Tešanj*, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXIX/II, str. 67-73, (ISSN 1512-7044), Tuzla, 2005.,
 30. *Polimetalna mineralizacija ležišta "Sočkovac"*, Zbornik radova RGGF-a, broj: XXIX/II, str. 155-165, (ISSN 1512-7044), Tuzla, 2005.,
 31. *Geološke karakteristike i kvalitativna potencijalnost ležišta krečnjaka na lokalitetu "Grebļe" općina Gračanica*, Zbornik radova Udruženja geologa u Bosni i Hercegovini, str.198-208, (ISBN 39958-9193-0-3), Sarajevo 2006.,
 32. *Dolomiti ležišta Glavica kod Bužima*, Zbornik radova VI Naučno-stručnog simpozijuma sa međunarodnim učešćem, Metalni i nemetalni anorganski materijali: proizvodnja-osobine-prijava, Fakultet za metalurgiju i materijale Univerziteta u Zenici, 293-298., Zenica 2006.
 33. *Povezanost neotektonskih procesa sa kvalitativnim parametrima uglja u ugljonosnom području Kakenja*, Zbornik sažetaka radova sa II Savjetovanja geologa Bosne i Hercegovine sa međunarodnim učešćem, 17-18, Teslić 2006.,
 34. *Geomorfološko-tektonska analiza područja Srebrenice*, Zbornik sažetaka radova sa II Savjetovanja geologa Bosne i Hercegovine sa međunarodnim učešćem, 15-16, Teslić 2006.,
 35. *Geomorfološko-tektonska analiza Sprečanske depresije*, Zbornik radova PMF-a Univerziteta u Tuzli, br. 2, str.45-59, Tuzla 2007.,
 36. *Geomorfološke karakteristike sliva gornjeg toka rijeke Drinjače u funkciji hidrogeološkog rejoniziranja*, Zbornik radova PMF-a Univerziteta u Tuzli, broj 3,149-154, Tuzla 2006.,
 37. *Formiranje izdani podzemnih voda i hidrografska mreža u slivu gornjeg toka Drinjače*, Zbornik radova PMF a, Univerziteta u Tuzli, broj 3, 139-147, Tuzla 2006.,
 38. *Hidrodinamičke karakteristike prirodne mineralne vode u dijelu izdani podzemnih voda na lokalitetu kiseljak (BK-1)*, Tuzla, Zbornik radova RGGF –a Univerziteta u Tuzli, broj XXXI, 37-43, Tuzla 2007.,
 39. *Determinacija parametara kvaliteta i primjene keramičkih i vatrootalnih glina Srednje Bosne*, Zbornik radova RGGF-a Univerziteta u Tuzli, broj XXXIII, 13-19, Tuzla 2007.,
 40. *Moguća valorizacija kaolinskih sirovina u Bosni i Hercegovini*, Zbornik radova RGGF-a Univerziteta u Tuzli, broj: XXXIII, 21-28, Tuzla 2007.,
 41. *Geomorfološka analiza energije reljefa i nagiba padina istočnih i sjeveroistočnih dijelova Majevičke podgorine – šire područje Janje na potezu Lugovi–Donja Trnova*, Zbornik radova I međunarodnog simpozijuma "Energetsko rudarstvo 07", 213-220, Vrnjačka Banja 2007.,
 42. *Razvoj aplikativnog softvera u funkciji definisanja naponskih stanja radne sredine u podzemnim građevinama po klasičnim metodama*, Zbornik radova III međunarodnog simpozijuma "Savremeni trendovi u podzemnoj gradnji", RGF-a Univerziteta u Beogradu, 79-88, Beograd 2007.,
 43. *Računanje zapremine iz digitalnih modela terena*, Zbornik radova RGGF-a, Univerziteta u Tuzli, broj: XXXIV, 61-66, Tuzla 2007.,
 44. *Relikti ultramafita u determinaciji geneze,*

- strukturnihg odnosa i kvaliteta glina ležišta Sočkovac, Zbornik radova RGGF-a Univerziteta u Tuzli, broj. XXXIV, str. 139-145, Tuzla 2010/11.,
45. *Keramička poliminerarna glina "Sočkovac" korektivna i alterativna sirovina u proizvodnji portland – cementa*, VII Naučno/stručni simpozijum sa međunarodnim učešćem "Metalni i nemetalni materijali" Zenica, BiH, 110, Zenica 2008.,
 46. *Possibilities for revitalization of the magnesite mine «Konjuh» Kladanj, Bosnia and Herzegovina*, 21 st World Mining Congress & Expo, 7-12 septembar 2008-Poland, Krakow Katowice- Sosnowiec, str. 7-11, 2008.,
 47. *Hidrogeološke karakteristike ležišta «Bogutovo selo-sjever» ugljevičkog ugljunosnog basena*, III savjetovanje geologa BiH sa međunarodnim učešćem, Zbornik sažetaka radova, 3, Neum, 2008.,
 48. *Geološka građa i potencijalnost ležišta uglja «Baljak» u ugljevičkom basenu*, Zbornik sažetaka radova III savjetovanja geologa BiH sa međunarodnim učešćem, 5, Neum, 2008.,
 49. *Geomorfološka analiza područja Doboj Istok*, Zbornik sažetaka radova III savjetovanja geologa BiH sa međunarodnim učešćem, 16, Neum, 2008.,
 50. *Morfostrukturne odlike sliva rijeke Soline*, Zbornik radova PMF Univerziteta u Tuzli broj 4 i 5, 7-14, Tuzla 2008.,
 51. *Geomorfološko-hidrografska analiza sliva rijeke Tarevčice*, Zbornik sažetaka radova III savjetovanja geologa BiH sa međunarodnim učešćem, 110, Neum, 2008.,
 52. *Geološko-morfološka analiza područja Gračanice*, Zbornik radova, RGGF Univerzitet u Tuzli, Specijalno izdanje, str 47-59., Tuzla 2010.,
 53. *Geološko-morfološke karakteristike područja Tržac-Crnaja sa determinacijom aktivnih egzodinamičkih procesa*, Zbornik radova, RGGF Univerzitet u Tuzli, Specijalno izdanje, str 165-178., Tuzla 2010.,
 54. *Geološka građa, potencijalnost i kvalitativne odlike glina ležišta "Kečkovac" po bušotini B-9*, Zbornik radova, VIII Naučno/stručnog simpozija sa međunarodnim učešćem, "Metalni i nemetalni materijali", 27. – 28. april 2010., Zenica 2010.,
 55. *Igneous and Lime Units the Pavement». (Magmatski i krečnjački agregati u kolovoznim konstrukcijama*, 14 th Internacional research/expert conference, «Trends in the development of machinery and associated technology», TMT 2010, final program, Mediterranean Cruise (11-18, septembar, 2010, University Zenica, Universitat politecnica de Catalunya, Bahcesehir university Istanbul),
 56. *Geomorphological characteristics motorway route corridor Vc Kakanj Bilješevo*, 15 th International research/expert conference, "trends in the development of machinery and associated technology" (04-10 september 2011, Dubai, UAE. University Zenica, Universitat politecnica de Catalunya, Bahcesehir university Istanbul),
 57. *Geološka građa termalnog izvorišta Mala Kladuša u determinaciji sanitarne zone*, 7 th research/expert conference with Internacional participation quality 2011., 01-04 juni, 2011, Neum, B&H. University Zenica 2011.,
- Učešće u projektima:**
58. *Dopunski rudarski projekat glavnog vodosa-birnika, pumparnice i pumpnog postrojenja, sa cjevovodom kroz GTN u sistemu odvodnjavanja jama "Sretno" i "Kamenica"*, autori: Ibrišimović Zijad, Kemal Gutić, Amir Baraković (kao saradnik) i dr., RGGF Univerziteta u Tuzli, 2007 i 2008.,
 59. *"Dopunski rudarski projekat – sanacija ventilacionog niskopa Jug-3 u rudniku, "Podzemna eksploatacija" RMU "Banovići" d.d. Banovići*, Ibrišimović Zijad, Kemal Gutić, Amir Baraković (kao saradnik) i dr., RGGF Univerziteta u Tuzli, RMU Banovići, 2008.,

60. *Studija ranjivosti prostora Tuzlanskog kantona". Bosna-S Oil Services Company & RGGF Univerziteta u Tuzli, Tuzla, 2008.,* Abdulah Bašić i dr. (Amir Baraković kao saradnik), Bosna-S Oil Services Company & RGGF Univerziteta u Tuzli, 2008.,
61. *Studija geološko morfoloških karakteristika ležišta uglja na lokalitetu "Tržac-Crnaja" sa programima sanacije samozapaljenja uglja i klizišta,* Amir Baraković, Abdulah Bašić, Jelena Marković i Sabit Zekan, RGGF Univerziteta u Tuzli, 2009.

DR. SC. RAMZIJA CVRK

UTICAJ VRSTE MASTI I ULJA U HRANI ZA TOV PILIĆA NA KVALITET PILEĆEG MESA (SAŽETAK DOKTORSKE DISERTACIJE)

U ovoj doktorskoj disertaciji dat je prijedlog nutricionice strategije za poboljšanje kvaliteta prehrambenih proizvoda animalnog porijekla. Ovakve strategije su relativno nov pristup koji objedinjuje istraživanja iz oblasti ishrane životinja, prehrambene tehnologije i prehrane ljudi.

Ovaj pristup efektno se može upotrijebiti za promjenu sastava proizvoda životinjskog porijekla da bi ti proizvodi bili prihvatljiviji za konzumiranje prema nutricionim smjernicama za prehranu ljudi, čime se povećava pozitivan uticaj hrane animalnog porijekla na zdravlje ljudi.

Otkako se došlo do zaključka da postoji direktna povezanost između sastava masnih kiselina u hrani za tov pilića i masti depozitovanih u mesu, pileće meso je konstantno predmet nutricionih modifikacija. Većina istraživanja je fokusirano na promjenu sastava masnih kiselina u trupu pilića i povećanje oksidacione stabilnosti pilećeg mesa.

Istraživanja u humanoј medicini su pokazala da, osim količine unesenih masti, vrlo je bitan i njihov sastav. Posebnu važnost u

prehrani ljudi imaju polinezasićene masne kiseline i to omega-3 i omega-6, te je bitna njihova prisutnost u hrani koja se konzumira. Također, od posebnog značaja za zdravlje ljudi je i omjer omega-6/omega-3 masnih kiselina. Cilj ovog rada je istraživanje uticaja različitih vrsta životinjskih masti i biljnih ulja dodanih u hranu za tov pilića na kvalitet lipida u bijelom i crvenom pilećem mesu, prije svega na sastav masnih kiselina, sadržaj holesterola, te na oksidativnu stabilnost lipida pilećeg mesa.

U eksperimentalnom dijelu istraživanja korišteni su pilići tovnog hibrida Cobb 500, podijeljeni u 4 ogledne grupe (K1, K2, K3, K4) po 100 pilića. Sve ogledne grupe pilića bile su smještene u istom objektu, tj. u potpuno identičnim uslovima, koji zadovoljavaju sve uslove za intenzivnu proizvodnju pilećeg mesa. Također, sve ogledne grupe hranjene su koncentratnim smjesama istog sirovinskog sastava i istih nutritivnih svojstava sa jedinom razlikom u kvalitetu i sastavu masnoće koja se koristi pri proizvodnji hrane za tov pilića (5,0 %), radi mogućnosti optimalizacije odnosa proteina i energije u hrani za tov pilića. Pilići su u tovu bili 42 dana (standardni tov) i 56 dana (tzv. produženi tov), kako bi se mogla utvrditi razlika u kvalitetu i sastavu lipida u bijelom i crvenom pilećem mesu u ovisnosti od starosti pilića u tovu.

Sadržaj masnih kiselina u bijelom i crvenom pilećem mesu, ispitan je metodom gase kromatografije (*GC/MS Metoda*), a sadržaj holesterola metodom po *Rudel-Morrisu*. Analiza produkata oksidacije u lipidima pilećeg mesa u primarnoj fazi oksidacije, izvršena je standardnim analitičkim metodama opisanim u radu, određivanjem vrijednosti peroksidnog broja (Pb) i vrijednosti sadržaja slobodnih masnih kiselina (SMK). Oksidativni status lipida bijelog i crvenog pilećeg mesa utvrđivan je u periodu skladištenja od 60 dana na temperaturi od -18°C.

Rezultati istraživanja potvrđuju čvrstu korelaciju između sadržaja masnih kiselina u

hrani za tov pilića i masnih kiselina u pilećem mesu, gdje je posebno visok i pozitivan koeficijent korelacije (koef. Ranga Spearmana) dobijen kod većine zasićenih masnih kiselina, te kod omega-6 i omega-3 polinezasićenih masnih kiselina. Na osnovu tog saznanja, izvršena su statistička poređenja prosječnog sastava masnih kiselina u pilećem mesu između oglednih grupa, te je utvrđen pozitivan efekat upotrebe biljnih ulja u hrani za tov pilića.

Procjena kvaliteta lipida u masnom tkivu pilića urađena je sa posebnim osvrtnom na utvrđivanje sadržaja polinezasićenih omega-6 i omega-3 masnih kiselina kao i omjer omega-6/omega-3 koji je značajan pokazatelj kvaliteta lipida.

Zatim, ispitan je uticaj masti i ulja korištenih u omašćivanju koncentratnih smjesa za tov na koncentraciju holesterola u crvenom pilećem mesu u zavisnosti od spola i starosti pilića, pri čemu je također utvrđen pozitivan efekat primjene biljnih ulja na sadržaj holesterola u mesu.

Međutim, ulja sa visokim sadržajem omega-6 polinezasićenih masnih kiselina (npr. linolni tip suncokretovog ulja koji je korišten u ovom istraživanju) u velikoj mjeri povećavaju omjer omega-6/omega-3 polinezasićenih masnih kiselina, te se preporučuje njegovo miješanje sa drugim biljnim uljima, bogatim mononezasićenim masnim kiselinama, kao što je palmino ulje ili uljima bogatim omega-3 polinezasićenim masnim kiselinama.

Na osnovu provedenih istraživanja, može se zaključiti da bi ovakve mješavine biljnih ulja upotrijebljene u procesu omašćivanja koncentratnih smjesa za tov pilića, smanjile sadržaj zasićenih masnih kiselina u pilećem mesu koji je povećan korištenjem animalnih masti, te da bi pri tome vrijednost omjera omega-6/omega-3 polinezasićenih masnih kiselina bila bliža preporučenoj vrijednosti, a oksidativna stabilnost mesa bila bi povećana.

SUMMARY

The dissertation proposes nutritional strategies to improve the quality of food

products of animal origin. These strategies are relatively new approach that combines research in the field of animal nutrition, food technology and human nutrition.

This approach can be effectively used to change the composition of products of animal origin that these products were acceptable for consumption according to nutritional guidelines for human consumption, increasing the positive influence of foods of animal origin for human health. Since it came to the conclusion that there is a direct correlation between the composition of fatty acids in feed for fattening chickens and deposited fat in meat, poultry nutrition is constantly subject to modification. Most research has focused on changing the composition of fatty acids in the carcasses and increase oxidation stability of chicken meat.

Research in human medicine have shown that, apart from the amount entered fats, it is very important, and their composition. Of special importance in the diet of people with polyunsaturated fatty acids and omega-3 and omega-6, and their presence is essential in food that is consumed. Also, of special importance to human health and the ratio omega-6/omega-3 polyunsaturated fatty acids.

The aim of this study is to investigate the effects of different types of animal fats and vegetable oil added to feed for fattening chickens on the quality of lipids in the chicken meat, primarily on the composition of fatty acids, cholesterol content, and lipid oxidative stability of chicken meat

In the experimental part of the study were used in fattening chickens of Cobb 500, divided in 4 groups (K1, K2, K3 and K4) of 100 chicks are used in this experiment. All experimental groups were placed in same object under completely same conditions, fulfilling requirements for intensive production of chicken meat. All experimental groups were fed with diet mixture of completely same ingredients and nutritional characteristics with only difference in quality and composition of fats in used in prepa-

ration of chicken diet. Broilers were fed diets containing 5,0 % added fats, because of relationship of proteins and energy optimization. Chicks were fed for a 42 days (standard feeding) and 56 days (extended feeding) to determine difference in quality and composition in breast and thigh chicken meat regarding to age. The content of fatty acids in chicken meat was investigated by gas chromatography (GC/MS method), and cholesterol content by the method of Rudel-Morris. Analysis of the oxidation products of lipids in chicken meat in the primary stage of oxidation, carried out by standard analytical methods described in this study, determination of peroxide value (Pb) and content of free fatty acids (FFA). Oxidative status of lipids in chicken meat (breast and thigh) during storage of 60 days on temperature of -18°C is determined. The results confirmed a strong correlation between the content of fatty acids in feed for broiler production and fatty acids in chicken meat, which is particularly high and positive correlation (Spearman rank koef.) was obtained in the majority of saturated fatty acids and polyunsaturated fatty acids (omega-6 and omega-3). By statistical comparison of average content of fatty acids in chicken meat among experimental groups, positive effect of usage of vegetable oils in preparation of broilers diet is determined. Assessment of quality of lipids in adipose tissue of chickens was done with special emphasis on determining the content of polyunsaturated omega-6 and omega-3 fatty acids and the ratio of omega-6/omega-3, which is a significant indicator of the quality of lipids. Then, the influence of fats and oils added to the feed for fattening on the concentration of cholesterol in chicken meat (thigh), depending on the sex and age of chickens, where it also had a positive effect of usage of vegetable oils on cholesterol content in meat. However, oils with high content of omega-6 polyunsaturated fatty acids (eg. linoleic sunflower oil type that was used in this study) greatly increases the ratio

of omega-6/omega-3 polyunsaturated fatty acids, and is recommended for its interference with other vegetable oils rich in monounsaturated fats, like palm oil or oils rich in omega-3 polyunsaturated fatty acids. Based on research carried out, it can be concluded that these mixtures used in feed for broiler production, reduced content of saturated fatty acids in chicken meat which has increased the use of animal fat, and that thereby the value of the ratio of omega-6/omega-3 polyunsaturated fatty acid was closer to the recommended values, and to increase oxidative stability of meat.

BIOGRAFIJA

Ramzija Cvrk (rođ. Topčagić) je rođena 26. 11. 1969. godine u Gračanici, gdje je završila osnovno i srednje obrazovanje. Tehnološki fakultet Univerziteta u Banja Luci upisala je ak.1988/89. godine. Nakon prve tri godine studija, zbog ratnih okolnosti, prebacuje se na Tehnološki fakultet Univerziteta u Tuzli, gdje stiče diplomu inženjera tehnologije. Na istom fakultetu, odsjek "Hemijsko i prehrambeno inženjerstvo", postdiplomski studij upisala je ak.1998/99. godine. Magistrski rad na temu "Primjena diferencijalne skenirajuće kalorimetrije (DSC) u istraživanjima masti i ulja" odbranila je 27. 12. 2002. godine.

Nakon završenog studija radila je tvornici "Medifarm" u Gračanici i u tom periodu obavila specijalizaciju iz oblasti proizvodnje i kontrole kvaliteta otopina za hemodijalizu u farmaceutskoj tvornici Diaco S.p.a. u Trstu (Italija). Od januara 2002. godine do marta 2009. provela je na radu u tvornici "Vegafruit" d.o.o., Doboj-Istok. Kontinuitet edukacije ostvarila je kroz praćenje savremenih trendova u području prehrambene industrije i nauke o hrani, kroz pisanje i objavljivanje naučnih i stručnih radova, učešće na seminarima, saradnju sa naučnim institutima i univerzitetima u BiH i inostranstvu. Tokom 2004. godine korisnik je stipendije vlade Japana iz oblasti proizvodnog me-

nadžmenta—*Production Management for Eastern European Countries*, Northern Advancement Center for Science and Technology, University of Hokkaido, Sapporo, Japan. Također je koristila jednomjesečnu stipendiju vlade USA za specijalizaciju iz oblasti zdravstvene ispravnosti hrane i savremenih metoda za obradu zdravstveno sigurne hrane—*Food Safety and Modern Methods of Food Treatment*, National Food Safety and Toxicology Center, Michigan State University, East Lansing, Michigan, USA. Tokom 2005. i 2006. godine pohađala je specijalistički postdiplomski studij *Prehrambene tehnologije i biznis menadžment* okvira TEMPUS projekta UM_JEP 18084 –2003 (Univerzitet u Tuzli, Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet Lieda–Španija, Univerzitet Porto– Portugal, Univerzitet Cork–Irska).

Odlukom Senata Univerziteta u Tuzli od 21. 03. 2007. godine izabrana je u zvanje viši asistent za užu naučnu oblast *Prehrambena tehnologija* na Tehnološkom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Od akademske 2007/2008. godine do danas angažovana je u nastavnom procesu na Odsjeku za prehrambenu tehnologiju na Tehnološkom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Aktivno sudjeluje i u vannastavnim aktivnostima u okviru Naučno–stručnog savjetovanja “Agrotech” sa međunarodnim učešćem (predsjednica Tehničkog odbora za 2009. i 2010. godinu), kao i u aktivnostima u okviru Ljetnog Univerziteta Tuzla.

Doktorsku disertaciju pod nazivom “*Utjecaj vrste masti i ulja u hrani za tov pilića na kvalitet pilećeg mesa*” odbranila je 29. 05. 2010. godine na Tehnološkom fakultetu Univerziteta u Tuzli i stekla zvanje doktora tehničkih nauka iz oblasti prehrambenog inženjerstva.

Aktivno govori engleski jezik.

Udata je i majka jednog sina.

BIBLIOGRAFIJA

Naučni i stručni radovi

1. Sadadinović J., Đonlagić N., **Topčagić R.**, *Ispitivanje oksidacione stabilnosti zagrijavanih*

palminih ulja diferencijalnom skenirajućom kalorimetrijom (DSC), Prvi simpozij poljoprivrede, veterinarstva i šumarstva, Neum 14–16. maj 2003.,

2. Sadadinović J., Đonlagić N., **Topčagić R.**, *Određivanje stepena oksidacije suncokretovih ulja diferencijalnom skenirajućom kalorimetrijom (DSC)*, VII Savjetovanje hemičara i tehnologa RS, Banja Luka 06/07. novembar, 2003. godine. Glasnik hemičara i tehnologa. RS br. 44.,
3. Begić-Akagić A., Jarebica Dž., **Topčagić R.**, Bahor E., Miličević D., *Utjecaj različitih aroma na kvalitet kečapa*, Radovi Poljoprivrednog fakulteta, Univerziteta u Sarajevu, God. XLVIII, broj 52/2003.,
4. Begić-Akagić A., Jarebica Dž., Jahić N., Oručević S., Miličević D., **Topčagić R.**, *Influence of different inhibitors on enzymatic browning in new varieties of potato (Tango, Palma and Inovator)*. 2 nd Central European Meeting, 5 th Croatian Congress of Food Technologists, Biotechnologists, and Nutritionists, 17–20 October, 2004, Opatija, Croatia,
5. Sadadinović J., Mičević S., Đonlagić N., **Topčagić R.**, Berbić Z., *Praćenje oksidacione stabilnosti masti maslaca i kravljeg masla diferencijalnom skenirajućom kalorimetrijom (DSC)*, Mljekarstvo Vol. 55 (3) 2005. str. 235–243.,
6. Begić-Akagić A., Jarebica Dž., Muminović Š., Ačkar M., Tahmaz J., Čivić H., Milicević D., **Topčagić R.**, *Utjecaj inhibitora na hemijski sastav i indeks posmeđenja aktuelnog sortimenta krompira*, Radovi Poljoprivrednog fakulteta, Univerziteta u Sarajevu, God. L, broj 56/2005.
7. **Ramzija Cvrk**, Asima Begić-Akagić, Dževad Jarebica, Milenko Blesić, Nermina Spaho, Nedžla Maktouf, Proizvodnja kašastog nektara od drenjka uz korištenje različitih zaslađivača, Zbornik radova sa Naučno–stručnog savjetovanja Agrotech II, Gradačac 2007.,
8. Midhat Jašić, Drago Šubarić, Siniša Blagojević, **Ramzija Cvrk**, Amra Bratovčić, Biološki aktivne komponente voća i povrća,

- Zbornik radova sa Naučno-stručnog savjetovanja Agrotech II, Gradačac 2007.,
9. **Cvrk R.**, Bašić M., Sadadinović J., Čorbo S., *Masti i ulja u hrani za tov pilića*, Zbornik radova sa Naučno-stručnog savjetovanja Agrotech III, Gradačac 2008.,
 10. **R. Cvrk**, M. Bašić, J. Sadadinović, A. Božić, S. Čorbo, M. Pucarević, *Oksidaciona stabilnost lipida u pilećem mesu u zavisnosti od vrste masti u hrani za tov i dužine tova pilića*, Zbornik radova-XX Naučno-stručna konferencija poljoprivrede i prehrambene industrije, Neum, 2009.,
 11. Jasminka Sadadinović, **Ramzija Cvrk**, *Komparativna analiza stepena oksidacije suncokretovih i palminih ulja diferencijalnom skenirajućom kalorimetrijom (DSC)*, Zbornik radova-XX Naučno-stručna konferencija poljoprivrede i prehrambene industrije, Neum, 2009.,
 12. **Cvrk Ramzija**, Bašić Meho, Sadadinović Jasminka, Božić Aleksandar, Čorbo Selma, Pucarević Mira, *Ispitivanje uticaja ishrane i dužine tova brojlera na status lipida mesa*, Tehnologija mesa/Meat technology, Vol. 51, No.2, 2010, str.105-114.,
 13. Meho Bašić, **Ramzija Cvrk**, Jasminka Sadadinović, Aleksandar Božić, Selma Čorbo, Mira Pucarević, *Utjecaj vrste masti u hrani za piliće na oksidativnu stabilnost lipida smrznutog pilećeg mesa u tijekom skladištenja*, Meso, Vol. XII. No.4, 2010, str.231-236.,

DR. SC AMIR KARIĆ

“DRUŠTVENO-POLITIČKI POLOŽAJ MUSLIMANSKIH ZAJEDNICA U ZEMLJAMA EVROPSKE UNIJE–SLUČAJ: VELIKA BRITANIJA, NJEMAČKA I ŠVEDSKA” (SAŽETAK DOKTORSKE DISERTACIJE)

Prvobitno prisustvo muslimana na evropskom kontinentu je staro više od dvanaest stoljeća. Ono, pak, što većina autora naziva

“novim prisustvom” seže jedva pola stoljeća unatrag, do pedesetih godina XX stoljeća. Posljednju deceniju XX stoljeća na svjetskoj sceni obilježilo je nekoliko fenomena: propast komunizma i kraj hladnoga rata, nastanak globalne ekonomije, tehnološka revolucija u proizvodnji i komunikacijama i uspon političkog islama. U prvoj deceniji XXI stoljeća islam je, u najširem smislu, došao u središte interesiranja. Napisano je hiljade radova, objavljene su brojne knjige i rasprave, izvršena mnogobrojna istraživanja o društvenim, političkim, pravnim, kulturnim i drugim implikacijama spomenutog uspona islama.

Prije islamske revolucije u Iranu, na Zapadu se interes za islamom svodio na katedre orijentalistike na evropskim i američkim univerzitetima. Islamska revolucija, a zatim “Rušdi afera”, Golfski rat 1990., “hidžab afere” u nekoliko evropskih zemalja i sl. pokrenuli su novi zapadni diskurs o islamu i otvorili nove perspektive njegova proučavanja. Usljedio je niz događaja koji su izazivali ozbiljne i burne reakcije evropskih muslimana, čime je njihovo prisustvo u javnosti postalo nezaobilazna činjenica: prva invazija na Irak 1990., agresija na Bosnu i Hercegovinu, 1992.–1995. godine i genocid nad bosanskim muslimanima, zločini nad muslimanima Čečenije, koje su počinile ruske vojne snage i, konačno, teroristički napad u New Yorku, a potom i invazija na Afganistan i na Irak. Svi ovi događaji posvijestili su evropskoj javnosti prisustvo petnaestak miliona muslimana u zemljama zapadne Evrope. Iako je pitanje akomodacije muslimana u društva domaćih evropskih zemalja bilo i ranije razmatrano, tek posljednjih godina se pristupilo intenzivnom traganju za modelima integracije. Poslije terorističkih napada na New York i Washington, 11. 9. 2001. godine, islam i muslimani su došli u središte pažnje u Evropi i SAD-u. Posljednja velika afera, koja je imala globalnu medijsku pažnju, bila je u vezi s objavljivanjem karikatura vjerovjesnika Muhammeda, a. s. Muslimani su postali i

ozbiljna demografska činjenica u pojedinim zemljama EU. Njihov broj u zemljama Unije procjenjuje se na preko petnaest miliona. Najbrojnije zajednice su u Francuskoj (5–6 miliona ili 8-10% ukupne populacije), Njemačkoj (3,5 miliona ili 3,5%) i Velikoj Britaniji (1,6 miliona ili 3%), dok su najmalobrojnije zajednice u Luksemburgu (9.000), u Irskoj (32.000) i u Finskoj (30.000 muslimana). Ukupan broj muslimana u Evropi, ne uključujući Tursku i Rusiju, procjenjuje se na oko 25 miliona. Među njima je i oko 100.000 konvertita. U Republici Turskoj, koja je kandidat za članstvo u EU, živi 70,5 miliona stanovnika, od kojih su 99% muslimani, a u Rusiji živi oko 20 miliona muslimana, od ukupno 142 miliona stanovnika. Pitanje njihove integracije u društvene poretke evropskih država je, samo po sebi, postalo relevantno za razmatranje. Prvobitno, po dolasku prvih gostujućih radnika, tokom pete i šeste decenije XX stoljeća, pitanje integracije se nije nametalo kao važno, jer su se oni planirali, nakon određenog vremena i stjecanja određenih novčanih i materijalnih dobara, vratiti u svoju domovinu. Međutim, proces je tekao u suprotnom pravcu, tj. njihove porodice, supruge i djeca, a nerijetko i roditelji, koji su ostali u domovini, dolazili su u Evropu, sa ciljem spajanja porodica. Stasavanjem druge i treće generacije muslimana, rođenih i školovanih u Evropi, pitanje integracije postaje veoma važno.

Evropska društva nemaju pripremljen odgovor na ovo pitanje. No, ni sami muslimani nemaju gotov odgovor na izazove života u evropskim društvima. Odnos muslimana prema životu u Evropi kreće se između samoizolacije i potpune asimilacije. Istina je da zagovornici i jednog i drugog modela življenja čine manjinu u ukupnoj muslimanskoj populaciji. Većinu čine oni koji tragaju za modelom po kojem bi sačuvali osobeni identitet i zaštitili vlastite vrijednosti. U vezi s tim, može se reći da u Evropi nastaje novi muslimanski identitet, s jedne, i novi evropski identitet, s druge strane. U

ovom smislu i konvertiti, kojih u Evropi ima oko 100.000, imaju značajnu ulogu. Dakle, iako čine mali, ali nikako zanemariv procenat ukupne evropske populacije, muslimani i islam su postali nezaobilazna činjenica i vidljiv, štaviše, prepoznatljiv dio evropskog društvenog pejzaža.

U pogledu identiteta, pripadanja, lojalnosti i integracije, među evropskim muslimanima prevladava saglasnost o sljedećem: da musliman, rezident ili državljani, treba da sebe smatra obaveznim, po moralnom i društvenom ugovoru, da poštuje zakone zemlje u kojoj se nalazi, da zakoni evropskih zemalja muslimanima dozvoljavaju praktisanje njihove vjere i da muslimani treba da sudjeluju u društvenom, ekonomskom i političkom životu zemalja u kojima žive, istovremeno poštujući i njegujući osobenosti vlastitoga islamskog identiteta.

Javnost zapadnoevropskih zemalja ima veoma malo znanja o islamu, zbog čega su nastale mnogobrojne predrasude i zbog čega je islam, u pravilu, pogrešno identificiran kao isključivo arapska religija. Odnos prema muslimanima u zapadnoevropskim društvima je polivalentan i kreće se od priznavanja prava građanstva, s jedne strane, i islamofobije i zahtjeva za ekstradiciju, s druge strane. Potonje zagovaraju radikalne grupe i ultradesničarske političke snage.

Savremena evropska društva se sučeljavaju s fenomenom multikulturalnosti. Brojne različitosti, različiti interesi i želje – i socijalne i klasne, kao i razlike u porijeklu, evropska su realnost. Multikulturalna evropska društva sučeljavaju se s pitanjima s kojima se nisu susretala u prošlosti. Potrebno je pronaći puteve pomirenja legitimnih zahtjeva jedinstva i različitosti, postizanja političkog jedinstva, bez kulturne jednoobraznosti, inkluzije bez asimilacije, kultiviranja zajedničkog osjećanja pripadnosti i istovremenog poštivanja legitimnih kulturnih različitosti, njegovanja više kulturnih identiteta, bez slabljenja zajedničkog građanskog identiteta. U tom smislu, mnoge evropske zemlje nastoje

učiniti islam više domaćom – evropskom religijom. Od muslimana se očekuje da budu kadri izgraditi institucije koje će moći predstavljati njihove interese u kontaktima s vladinim sektorom. Kako islamsko učenje odbacuje instituciju klera, odnosno crkve, ta činjenica stvara novu situaciju i izazov za veoma različite muslimanske zajednice širom Evrope.

Ideja ujedinjene Evrope, koja se realizira u formi Evropske Unije, može biti dobar vodič na putu formiranja novog evropskog identiteta. Evropa nije, dakako, monolitna u socijalnom, političkom, pravnom ili kulturnom smislu. Evropske države-nacije i evropska društva imaju vlastite identitete i historije. Međutim, evropske nacije su odlučile transcendirati svoje podjele u prošlosti i napredovati u svojoj zajedničkoj sudbini, ideji “jedinstva u razlikama”. Muslimani u Evropi su činjenica i nova vrijednost u slojevitosti identiteta nove Evrope u nastajanju, u smislu “jedinstva u razlikama”.

U mnogim zapadnoevropskim zemljama islam prelazi iz pozicije imigrantske u poziciju domaće religije. Muslimani se kreću s neprimjetne periferije ka vidljivome centru. Postoji još otvoreno pitanje: može li se Evropa transformirati u istinski multikulturno društvo, sposobno da naturalizira islam, te da li se muslimani mogu prilagoditi evropskim uslovima? Razvoj islama u Evropi preoblikuje, istovremeno, muslimansku samopercepciju i evropski identitet, prekidajući monolitno samoodređenje evropske kulture kao judeo-kršćanske. I jedni i drugi, muslimani i Evropljani, u poziciji su da redefiniiraju vlastitu sliku o sebi, kao i međusobnu percepciju.

SUMMARY

Initial presence of Muslims on the European continent is a 12-century-old fact. However, something that most authors have named ‘a new presence’ extends barely 50 years back, to the fifties of the 20th century.

Last decade of the 20th century on the

world stage was marked by several phenomena: fall of communism and the end of the Cold War, emergence of a new economy, technological revolution in production and communications and the rise of political Islam.[1] However, in the first decade of the 21st century Islam, in the broadest sense, has arrived in the center of interest. Thousands of works have been written, numerous books have been published, and so many researches on social, political, legal, cultural and other implications of the mentioned rise of Islam have been conducted.

Before the Islamic Revolution in Iran, interest for Islam in the West was reduced merely to departments of Oriental studies at American and European universities. Islamic Revolution, followed by ‘Rushdi affair’, the Gulf War in 1990, ‘hijab affair’ in several European countries, have started a new western discourse on Islam and opened new perspectives on its studies. It was followed by a range of events which provoked serious and tumultuous reactions of European Muslims, by which their presence in public has become unavoidable fact. The first invasion of Iraq in 1990, aggression on Bosnia and Herzegovina in the period of 1992-1995 and genocide against Bosnian Muslims, crimes against Muslims of Chechnya done by Russian armed forces, terroristic attacks on New York followed by invasion of Afghanistan and then of Iraq. All those incidents have lightened presence of about 15 million of Muslims in the countries of Western Europe and exposed it to European public. Although the question of accommodation of Muslims in the societies of concerned European countries had already been discussed earlier, only in recent years an intensive search for models of integration has been taken into a consideration. However, after terroristic attacks on New York and Washington on September 11, 2001, Islam and Muslims have been put in the center of attention in Europe and the USA. The latest serious affair that attracted global media attention was in

connection with publishing of the caricatures of the Prophet Muhammad, p.b.u.h.

Muslims have become a significant demographic fact in particular countries of the European Union. Number of Muslims in the countries of the European Union is estimated to be at more than 15 million. The most numerous Muslim communities are in France, with 5.6 million (8-10%), Germany, with 3.5 million (3.5%) and Great Britain, with 1.6 million (3%) Muslims, while the least numerous Muslim communities can be found in Luxemburg, with 9,000, Ireland, with 32,000, and Finland, with 30,000 Muslims. Total number of Muslims in Europe, without Turkey and Russia, is estimated to be around 25 million, including about 100,000 converts among them. In Republic of Turkey, which has been a candidate for membership in the European Union, there are 70.5 million citizens and 99% of them are Muslims. About 20 million Muslims live in Russia, which has a total population of about 142 million people. The question of their integration into social orders of European countries has naturally become relevant for taking into consideration. Initially, with the arrival of guest workers during 5th and 6th decades of the 20th century, the question of integration wasn't considered to be important because those guest workers had planned to go back to their home countries after some time spent in Europe and after acquiring a certain amount of financial and material resources. However, the actual process was opposite and their families, wives and children, and not rarely their parents, whom they had left in the countries of their origin, started coming to Europe for the purpose of joining families. With the emergence of the second and third generations of Muslims, born and educated in Europe, the question of integration has become very important.

European societies don't have a prepared answer to this question. However, Muslims also don't have a definite answer to challen-

ges of living in the European societies. Muslim attitudes towards life in Europe fluctuate between self-isolation and a complete assimilation. Indeed, propagators of either the first or the second stand represent a minority. The majority consist of those who have been searching for model which will allow them to preserve their personal identity and protect their own values. In addition, it can be said that a new Muslim identity, on one hand, and a new European identity, on the other hand, are emerging in Europe. In this sense, converts, whose numbers in Europe are estimated to be about 100,000, has had a significant role. Therefore, although they represent a small, but not insignificant, percentage of the total population of Europe, Muslims and Islam have become an unavoidable fact and visible, even recognizable part of European social landscape.

Regarding their identity, belonging, loyalty and integration, an agreement on the following issues prevails among European Muslims: Muslim, resident or citizen, should consider himself obliged, in accordance with moral and social agreement, to obey the laws of the country in which he/she lives; the laws of European countries allow Muslims to practice their religion; Muslims should take part and participate in social, economic, and political life of the countries they live in, respecting and nourishing uniqueness of their own Islamic identity at the same time.

The public of Western European countries has had a very little knowledge of Islam, which has caused numerous prejudices, and which in general has mistakenly been considered an Arabic religion. Relation to Muslims in Western European societies has been polyvalent and it goes from recognizing the citizenship rights, on one hand, to Islamophobia and requests for extradition, on the other hand, which has been propagated by some radical groups and ultra rightist political forces.

Contemporary European societies have

been facing a phenomenon of multiculturalism. Numerous differences, various different interests, wishes, social and class differences, as well as differences in origin have been the European reality. Multicultural European societies have been facing issues they had never been facing in the past. It is necessary to find the ways to reconcile legitimate requests of unity and differences, of acquiring political unity without cultural uniformity, inclusion without assimilation, and cultivation of the sense of belonging and simultaneous respect for cultural differences, nourishing more cultural identities without weakening common citizen identity. In that sense, so many European countries have intended to make Islam more domestic / European religion. Muslims are expected to be able to establish institutions that will represent their interests in contacts with governmental institution. As Islamic teaching reject institution of clericalism or more precisely the institution of church, that fact creates a new situation and challenge for highly heterogeneous Muslim communities Europe-wide.

The idea of united Europe which has been realized in the form of the European Union can be a good example in the way of forming a new European identity. Europe hasn't been, indeed, monolith in social, political, legal or cultural terms. European country-nations, European societies have their own identities and histories. However, European nations have decided to transcend their divisions in the past and to progress in their common destiny, the idea of the 'unity in differences'. Muslims in Europe has been a fact and a new value in stratification of identities of a New Europe in development, in the true sense of 'unity in differences'.

In many Western European countries, Islam has been in transition from a position of immigrant religion to a position of a domestic religion. Still, there is an open question whether Europe can be transformed into a real multicultural society, capable of naturalizing Islam, and whether Muslims can

adapt themselves to European conditions? At the same time, the rise of Islam in Europe has been reshaping Muslim self-perception and European identity, breaking monolithic self-determination of European culture as a Judeo-Christian one. Both Muslims and Europeans have been in a position to redefine their own picture of themselves as well as their mutual perception.

[1] Endru Hejvud, *Politika*, Beograd: Clio, 2004., str. 5

BIOGRAFIJA

Amir Karić je rođen u Vranovićima 1971. godine, od majke Mevlije i oca Habiba. Oženjen je, ima kćerku i dva sina. Živi u Tuzli. Za akademske potrebe koristi se engleskim i arapskim jezikom. Osnovnu školu pohađao je u Vranovićima i Sokolu. Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu završio je 1989. godine s odličnim uspjehom, zbog čega je bio oslobođen obaveze polaganja maturalnog ispita. Usljed agresije na R. BiH obustavio je studij na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu i uključio se u TO BiH, odnosno Armiju Republike Bosne i Hercegovine u kojoj je bio od aprila 1992. do januara 1996. godine, kada je demobiliziran. Studij na Fakultetu islamskih nauka je obnovio 1996. godine, te diplomirao na istom fakultetu 1998. godine. Dvogodišnji postdiplomski studij iz politoloških nauka završio je na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, gdje je magistrirao 27. 9. 2005. godine. Doktorsku disertaciju pod naslovom „Društveno-politički položaj muslimanskih zajednica u zemljama Evropske Unije-slučaj: Velika Britanija, Njemačka i Švedska“ odbranio je 20. 3. 2010. godine na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu i stekao zvanje doktora politoloških nauka.

Višje puta je boravio na stručnim usavršavanjima u inozemstvu. Tokom juna 2000. godine pohađao je program „Trauma Psychology and Youth Violence“ na Univerzitetu Mizuri u Kolumbiji (*University of Missouri*) u Sjedinjenim Američkim Državama. Program je bio fokusiran na usavršavanje vješti-

na i sposobnosti u procesu edukacije mladih. Od juna do avgusta 2004. godine proveo je na Univerzitetu Kornel (*Cornell University*), u SAD. Na Univerzitetu Kalifornija u Santa Barbari (*University of California Santa Barbara*) u SAD proveo je razdoblje od juna do avgusta 2008. godine pohađajući akademski program pod nazivom „Religious Pluralism and Public Presence in USA“. Tokom aprila 2011. godine boravio je na „International Moderation Center“ u Kuvajtu. U Bosni i Hercegovini je završio veliki broj kurseva i seminara, između ostalih: „Trauma Psychology Training Course for Mental Health Professionals and Teachers“, avgusta 1999. godine; „Trauma Psychology“ u organizaciji Univerziteta Mizuri i Centra za psihosocijalnu traumu Univerziteta u Tuzli marta 2000. godine; „Ekološka dimenzija imamskog poziva u bh. društvenim uvjetima i evropskom kontekstu“ u organizaciji Fakultet islamskih nauka i Udruženja Ilmije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, juna 2008. godine.

Održao je veliki broj predavanja na konferencijama i okruglim stolovima. Između ostalih, na Šestom Svjetskom kongresu Svjetske islamske asocijacije za mentalno zdravlje (WIAMH), održanom u Tuzli juna 1999. godine održao je predavanje na temu: „Razumijevanje fenomena psihičke stabilnosti ličnosti u kontekstu islamskog poimanja slobode i univerzalnog reda“. Na okruglom stolu Svjetske konferencije religija za mir (WCRP) u Tuzli govorio je o temi „Odnos države i vjerskih zajednica i crkava“. Na stručnom seminaru u Sarajevu: „Reforma obrazovnog sistema Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini“, imao je izlaganje o temi: „Perspektive odgojno-obrazovnog rada sa djecom predškolskog uzrasta“. Na okruglom stolu u Brčkom: „Primjena Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica“. Na naučnom skupu u Sarajevu: „Uzroci uspona i slabljenja islamske civilizacije: stanje istraživanja“, govorio je o temi: „Rasprave u panislamskoj literaturi o dekadenci muslimanskog svijeta“.

Na Javnoj diskusiji u Sarajevu: „Islamofobija: pojam, oblici i odgovori“ imao je uvodno izlaganje o temi: „Izvjestaji organizacija i institucija Evropske Unije o islamofobiji“. Na Okruglom stolu u Tuzli: „Djelovanje islamske zajednice u gradskoj sredini“, govorio je o temi: „Funkcija imama u gradskom džematu“. Pored spomenutih održao je na desetine tribina, predavanja i govora u mnogim mjestima sjeveroistočne Bosne, ali i u gradovima širom Bosne i Hercegovine.

Izuzimajući vrijeme agresije, dr. Karić svoj je dosadašnji profesionalni angažman ostvario na dužnostima u Islamskoj zajednici. Nakon završetka Medrese, osam mjeseci bio je na službi u džematu Murati, Medžlis Srebrenik. Od 1997. do 2000. godine u Behram-begovoj medresi bio je odgajatelj, a potom kao vanjski saradnik predavao je do 2005. godine. Od jula 2000. godine na dužnosti je glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Tuzla. Tokom akademske 2006/2007. godine bio je vanjski saradnik na Fakultetu islamskih nauka kao predavač na predmetu *Muslimanska društva i zajednice*.

Od 2000. godine do danas član je redakcije ili savjeta nekoliko stručnih časopisa i listova. Od 2010. godine član je Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Do sada je bio član nekoliko upravnih odbora odgojnih ustanova, ustanova kulture i privrednih preduzeća.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige

1. *Panislamizam u Bosni*, (2006.) Sarajevo: Connectum

Udžbenici

1. *Ilmihal I*, udžbenik za prvu godinu mekteba, (2007.) Sarajevo: El-Kalem.
2. *Ilmihal II*, udžbenik za drugu godinu mekteba, (2007.) Sarajevo: El-Kalem.
3. *Ilmihal III*, udžbenik za treću godinu mekteba, (2007.) Sarajevo: El-Kalem.

Prevedene knjige

1. Abdul-Halim Mahmud, *Namaz: tajne i propisi*, (2000.) Tuzla: MIZ Tuzla

2. Dr. Jusuf El-Karadavi, *Savremene fetve*, (2010.) Sarajevo: El-Kalem

Stručni i naučni radovi

1. „Cooperation between religious communities: An Islamic theoretical perspective“, *Religious perspectives: Religion and human rights* (Special English Issue), (2001.) Sarajevo
2. „Razumijevanje fenomena psihičke stabilnosti ličnosti u kontekstu islamskog poimanja slobode i univerzalnog reda“, u: *Duhovnost i mentalno zdravlje*, (ur.) Osman Sinanović, Rešid Hafizović, Izet Pajević, (2002.) Sarajevo: Svjetlost
3. „Prilog proučavanju imameta“, u: *Imamet: hrestomatija*, (ur.) Mr. Mustafa Hasani i Mr. Ferid Dautović, (2008.) Sarajevo: Fakultet islamskih nauka
4. „Izvjestaji evropskih organizacija o islamofobiji“, *Znakovi vremena: časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu*, vol. 12, dvobroj 45/46, (jesen-zima 2009.) Sarajevo
5. „Panislamizam i panislamski diskurs o dekadenci muslimanskog svijeta“, *Znakovi vremena: časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu*, vol. 13, dvobroj 48/49, (ljet-jesen 2010.) Sarajevo

Eseji i članci

1. *Merhum h. Ibrahim ef. Hasić*, Hikmet, br. 9, Tuzla, 1995.
2. *Muhamed Seid Mašić: Osvrt na život i intelektualno djelo*, Hikmet, br. 5-8, Tuzla, 1996.
3. *Redukcijom ka destrukciji*, Hikmet, br. 1-2, Tuzla, 1998.
4. *U traganju za izgubljenom ravnotežom*, Hikmet, br. 3-4, Tuzla, 1998.
5. *Religija i mentalno zdravlje*, Preporod, br. 17, Sarajevo, 1999.
6. *Perspektive saradnje religijskih zajednica: islamski teološki diskurs*, Religijski pogledi, br. 3, Sarajevo, 2000.
7. *Prvi broj „Hikmeta“ štampan prije sedamdeset godi-*

na, Preporod, br. 4, Sarajevo, 2000.

8. *Silovanje javnosti*, Preporod, br. 13, Sarajevo, 2002.
9. *Ovisnost ovisnosti*, Preporod, br. 14-15, Sarajevo, 2002.
10. *Srebrenica ili prigovor savjesti*, Preporod, br. 16, Sarajevo, 2002.
11. *Relativiziranje ili igra eutanazije*, Preporod, br. 19, Sarajevo, 2002.
12. *Ljudska paranoičnost*, Preporod, br. 20. Sarajevo, 2002.

Recenzije objavljenih knjiga

1. *Komparacija sa aktuelnim događajima*, Preporod, br. 21, Sarajevo, 1997.
2. *Tešavvuf u autentičnoj i objektivnoj vizuri*, Preporod, br. 12, Sarajevo, 1998.
3. *Vjerovjesnikov sunnet između šerijatskih pravnika i učenjaka hadisa*, Preporod, br. 5, Sarajevo, 1999.
4. *Univerzalni model društvenog života*, Preporod, br. 5, Sarajevo, 2000.
5. *Razumijevanje prioriteta-dobra knjiga ali neuspjao prijevod*, Hikmet, br. 1-2, Tuzla, 2001.
6. *Bojimo se onoga što ne poznajemo*, Preporod, br. 19, Sarajevo, 2005.

Prevedeni članci

1. Dr. Abdul-Halim Mahmud, *Namaz, tajne i propisi*, Hikmet, br. 7-10, Tuzla, 1998.
2. Dr. Jusuf El-Karadavi, *Razumijevanje i artikuliranje prioriteta potreba je ummeta danas*, Hikmet, br. 1-4, Tuzla, 1999.
3. Šejh Abdul-Aziz b. Abdullah b. Baz, *Ispravno vjerovanje*, Hikmet, br. 5-6, Tuzla, 1999.
4. Dr. Medždi El-Hilali, *Poimanje prioriteta u šerijatskom pravu I*, Hikmet, br. 1-2, Tuzla, 2000.
5. Dr. Medždi El-Hilali, *Poimanje prioriteta u šerijatskom pravu II*, Hikmet, br. 3-4, Tuzla, 2000.
6. Dr. Jusuf El-Karadavi, *Nekoliko pitanja o postu I*, Preporod, br. 23, Sarajevo, 2000.
7. Dr. Jusuf El-Karadavi, *Nekoliko pitanja o postu II*, Preporod, br. 24, 15. Sarajevo, 2000.

L. Diana 07